

Mehmet Yusuf ASLAN *

MASALLARDA KORKAKLIK: SEMBOLİK BİR YOLCULUK VE İÇSEL DÖNÜŞÜM

ÖZET

Masallar, toplumsal değerleri, idealleri ve temel insan duygularını sembolik bir dille aktaran evrensel anlatılardır. Korku, hayatta kalmak için gerekli bir duygu iken, korkaklık aşırı ve kontrolsüz korkunun yol açtığı bir zaaf olarak değerlendirilir. Masallarda bu durum, korkaklığın cesaretin karşıtı olarak işlenmesiyle yansıtılır ve hem bireysel bir zayıflık hem de toplumsal bir eleştiri unsuru olarak sunulur. Korkak karakterler genellikle çekingen ve eylemsizdir ancak zorluklarla yüzleşerek dönüşüm geçirirler. Bu süreç, kahramanın kendi gölgesiyle yüzleşmesiyle gerçekleşir. Kadın karakterler kahramanı harekete geçirirken devler, ejderhalar ve kırk kelleş gibi figürler, içsel çatışmaların ve toplumsal baskıların sembolüdür. Kahraman, fiziksel güce karşı zekâ ve stratejiyle üstünlük sağlar, bu da aklın kuvvetten üstün olduğunu vurgular. Kahramanın dönüşümü, toplum tarafından kabul görme ve ödüllendirilmeyle taçlanır. Korkuyla yüzleşmek, bireyin gerçek potansiyelini ortaya çıkarırken cesaret ve zekâ, toplumun ilerlemesini sağlar. Masallar, “korkuların üstesinden gelmenin değişimle mümkün olduğu” evrensel mesajını bireye ve topluma aktarır. Bu çalışma, korku ve korkaklığı psikolojik, toplumsal ve kültürel boyutlarıyla ele alarak masallardaki sembolik temsilleri arketipler ve Campbell’ın kahramanın yolculuğu teorisi ışığında inceler. Türkiye sahası halk masallarından seçilen örnekler nitel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Diğer kültürlerle karşılaştırmalı analiz yapılmaması ve teorik çerçevenin geniş bir literatürle desteklenmemesi çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Masal, sembol, korkaklık, gölge

COWARDICE IN FAIRY TALES: A SYMBOLIC JOURNEY AND INNER TRANSFORMATION

ABSTRACT

Fairy tales are universal narratives that convey social values, ideals, and basic human emotions in a symbolic language. While fear is a necessary emotion for survival, cowardice is considered as a weakness caused by excessive and uncontrolled fear. In fairy tales, cowardice is treated as the opposite of courage and carries an element of social criticism as well as individual weakness. Cowardly characters are usually timid and inert, but they are transformed by the difficulties they face. This process takes place when the protagonist confronts his/her own ‘shadow’. While female characters mobilise the hero, figures such as giants, dragons, and forty bald heads are symbols of inner conflicts and social pressures. The protagonist outwits physical strength with intelligence and strategy, emphasising the superiority of intellect over strength. The transformation process is completed by being rewarded by the society. This study examines the concepts of fear and cowardice in their psychological, social, and cultural dimensions and analyses their symbolic representations in fairy tales in the light of archetypes and Campbell’s theory of the hero’s journey. Selected examples from Turkish folk tales were evaluated by qualitative analysis method. The most important limitation of the study is the lack of comparative analysis and limited literature review.

Keywords: Tale, symbol, cowardice, shadow

* Dr., Dicle Üniversitesi, Silvan Meslek Yüksekokulu, Diyarbakır/Türkiye, E-posta: myusufaslan21@gmail.com / PhD., Dicle University, Silvan Vocational School, Diyarbakır/Türkiye, E-mail: myusufaslan21@gmail.com

Giriş

Masallar, insanlık tarihinin en eski sözlü anlatı türlerinden biridir ve kuşaktan kuşağa aktarılacak kültürlerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Her ne kadar hayali unsurlar ve fantastik karakterler barındırsa da masallar toplumların değerlerini, inançlarını, korkularını ve ideallerini yansıtır. Toplumların ortak hafızasının bir parçası olan masallarda toplumsal gerçeklikler doğrudan değil, semboller ve metaforlar aracılığıyla ifade edilir. Bu semboller hem anlatıyı zenginleştirir hem de masalın farklı yaş gruplarına hitap etmesini sağlar. Bu yönüyle masallar, bir yandan eğlence ve öğretici bir yön taşıırken diğer yandan toplumların bilinçaltındaki gerçeklikleri, korkuları, umutları ve beklentileri yansıtır. Bu anlatılar tarih boyunca içindeki sembolik anlatımlar sayesinde toplumsal değerlerin korunmasını sağlamak, gelenekleri aktarmak ve ahlaki mesajlar vermek amacıyla kullanılmıştır.

Korkaklık, bireyin potansiyelini sınırlayan ve eyleme geçme cesaretini engelleyen, genellikle içsel güvensizliklerin ve aşırı korkunun bir sonucu olarak ortaya çıkan zayıflatıcı bir özelliktir. Bu yüzden korkaklık tarih boyunca toplumlar tarafından sürekli eleştirilirken bunun zıttı olarak kabul edebilen cesaret ise olumlu değerler olarak kabul edilmiştir. Anlatılarda korkaklık, genellikle bireyin zayıflığını ve sorumluluk almaktan kaçınmasını eleştiren bir unsur olarak işlenir. Bu tema, cesareti yüceltmek için zıt bir figür olarak kullanılır. Korku ve korkaklık, masallar ve diğer anlatılarda sıkça işlenen temalardır. Bu anlatılarda korku genellikle bireyin kendini aşması gereken bir engel olarak sunulurken korkaklık ise ahlaki ya da karakter eksikliği olarak resmedilir. Korkaklık, genellikle korku, endişe ve güvensizlik duygularıyla ilişkilendirilir. Birey, risk almakta zorlanır ve belirsizlik karşısında harekete geçmekten kaçınır. Bu durum, kişinin özgüven eksikliği, geçmiş travmalar veya aşırı korumacı bir yetiştirilme tarzı gibi faktörlerden kaynaklanabilir. Bu tutum, bireyin potansiyelini gerçekleştirme engel olabilir ve kişisel gelişimini sınırlayabilir. Toplumsal değişim süreçlerinde ise cesur bireylerin öncülüğünde gerçekleşen hareketler, bu olumsuz tutumun aşılmasıyla mümkün olmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu durumun üstesinden gelmek, bireyin kendini gerçekleştirme ve toplumun ilerlemesi açısından büyük önem taşır.

Masallarda korkaklık teması, genellikle karakterlerin cesaret, güven ve dostluk arayışları ile yüzleşmelerini inceleyen önemli bir anlatı unsuru olarak karşımıza çıkar. Korkaklık, birçok masalda hem bir zayıflık hem de bir gelişim fırsatı olarak sunulmaktadır. Korkak karakterler, genellikle masalın başında cesaret eksikliği yaşar ancak olaylar ilerledikçe karşılaştıkları zorluklar ve tecrübeler sayesinde gelişirler. Bu, cesaretin zamanla kazanılabileceği mesajını taşır. Korkaklık, çoğu zaman toplum içindeki hiyerarşiyi yansıtır. Korkak karakterler, güçlü veya cesur olanların yanında ikinci plana düşebilirler. Masallar, bu korkularla yüzleşmenin ve kendi potansiyelini keşfetmenin önemini vurgular. Bu çalışmada korku ve korkaklık kavramlarını psikolojik, toplumsal ve kültürel boyutlarıyla ele alarak Türk masallarındaki sembolik temsillerini arketipler ve Campbell'ın kahramanın yolculuğu teorisi ışığında çözümlemeyi amaçlamaktadır. Nitel bir araştırma yöntemi benimsenerek Türkiye sahası halk masallarından seçilen örnekler üzerinden metin analizi yapılmış; korkaklık temasının bireysel dönüşüm, toplumsal normlar ve kolektif bilinçaltıyla ilişkisi incelenmiştir. Çalışma, masal geleneğindeki korkak kahramanların erginleşme süreçlerine, anima/gölge çatışmalarına ve sembolik nesnelerin işlevlerine odaklanarak kapsamını bu örneklerle sınırlandırmıştır. Ancak diğer kültürlerdeki masallarla karşılaştırmalı bir analiz yapılmaması ve teorik çerçevenin daha geniş bir literatürle desteklenmemesi çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda makale, korkaklığın masallar aracılığıyla nasıl

aşılabilceğini ve cesaretin dönüştürücü gücünü vurgulayarak hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir içgörü sunmayı hedeflemektedir.

1. Korku ve Korkaklık: Psikolojik ve Toplumsal Boyut

Korku ile korkaklık çoğu zaman birbiriyle karıştırılan ancak ayrı anlamda kullanılan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Korku ilk etapta olumlu bir izlenime sahiptir. Webster's sözlüğü korkuyu; "Tehlike beklentisiyle veya farkındalığıyla ortaya çıkan nahoş, genellikle güçlü bir duygu" (Mish, 1998, s.425) olarak tanımlar. Güçlü bir duygu olarak ifade edilen korku, herhangi bir tehlide karşı verilen huzursuz edici bir tepki olarak ortaya çıkar. Korku hem hayvanlar âleminde hem de insanlık âleminde her zaman ve her yerde var olması bunu hayatta kalmak için ve işlevini sürdürmek için gerekli olan bir duygu olduğunun bir göstergesidir. İnsanlar dâhil yeryüzündeki her canlı için bu duygu koruyucu bir araç görevini görmektedir. Yaklaşan bir tehlikeyi ve buna karşı bir önlem alınması gerektiği uyarısında bulunur. Bu önlemler düşman ile faal olarak savaşmak ve ondan kaçmak şeklinde olabilir (Salman, 2017, s. 5-6). İnsanoğlunun fitratında var olan bu his tehlikeli durumlardan korunmak, hayatta kalması ve zinde tutmak için gereklidir. Nevzat Tarhan korkunun doğal, her insanda bulunan, tehlikelerden sakınmak için genetiğine kodlanmış bir duygu olduğunu ifade eder (<https://www.nevzattarhan.com/>). Korku ya da korkmak, insan denilen varlığın fizyolojik ve psikolojik durumunu dışa vuran temel duygusal karakteristiğinin ifadesidir. İnsanın ayrılmaz bir parçası olan bu duygu, tedirginlik ve kaygı verici yönü sebebiyle negatif bir etkiye sahiptir (Başaran, 2016, s. 170). Bu açıdan bakıldığında korkunun belirli durumlar karşısında meydana çıkan doğal bir duygu olduğunu ve bizi tehlikelerden koruyan hayatta kalma mekanizmasının bir parçası olduğunu söyleyebiliriz. Doğal bir tepki olan korkunun aksine korkaklık ise korkunun aşırı derece yaşanması sonucu bireyin yaşamını normal derecede devam ettirememesi durumudur. Korkaklık neticesinde kişi öz güvenini yitirebilir, sosyal etkinliklerden kaçınma eğilimine sahip olabilir, kararlı bir duruş sergilemeyebilir ve daima bir kaygı hâlinde bir yaşam sürdürebilir. Her ne kadar korku ya da korkmak, insanın hayatta kalmasını sağlamak için ve tehlikelere karşı bir önlem aracı olarak fitratında yer alsa da bu duygu doğru şekilde yönetilmezse zamanla zan, hayal ve vehim gibi unsurlarla birleşerek insanı esir edebilir. Böyle bir durumda insanoğlu bu duygunun esareti altında hayatta kalmak için kendisine gerekli olan vazifelerini yaptıramayacak hâle getirir. Bunun sonucunda oluşan yenilgi ve başarısızlık insanın korkularını artırır ve insan bir daha benzer bir korkuyu yaşamamak için korkak bir şekilde yaşamaya razı olur. Bir şey yapmaktan korkan kişi harekete geçmediğinden zamanla başka şeyleri yapmaya da korkar hâle gelir. Bu durum zamanla tembelliğe, hareketsizliğe dönüşür. Aynı zamanda tembellik de korkaklığın artmasına sebep olur. Bu açıdan bakıldığında korkaklık ve tembelliğin birbirinin sebep sonucu olduğu görülmektedir.

2. Masallarda Korkaklık Üzerine Sembolik Bir Çözümleme

Halk edebiyatı ürünleri yüzlerce yıldır toplumların kolektif hafızasında yer edinmişler ve sözlü olarak nesilden nesle aktarılarak günümüze ulaşmışlardır. Bir toplumun deneyimlerini, kültürel kodlarını barındıran bu ürünler hem anlatıyı zenginleştirir hem de anlam katmanlarını çoğaltır. Topluma ait birçok öge derin manaları barındıran semboller aracılığıyla ifade edilmişlerdir. Birçok toplumda ortak anlamlar taşıması nedeniyle bir yönüyle evrensel olarak kabul edilen semboller özellikle masallarda yoğun olarak kullanılmaktadır. Masallar toplumların ortak bilinçaltını ve arketipleri yansıttıkları için topluma mal olan her durum bu anlatılarda yer bulmuştur. Toplumlar masallarda kullanılan bu semboller aracılığıyla kültürel özelliklerini,

yaşayışlarını, olumlu ve olumsuz gördükleri davranış kalıplarını geleceğe taşımışlar. Doğruluk, dürüstlük, yardımlaşma, cesaret gibi değerler bu anlatılarda oldukça yer alıp övülürken bu değerlerin zıttı olan durumlar ise eleştirilmiştir. Korkaklık da toplum tarafından benimsenen bir davranış olmadığı için masallarda oldukça fazla yer almıştır. Cesaretin zıttı olarak görülen korkaklık genelde bir zayıflık bir başarısızlık nedeni olarak kabul edilir. Toplum tarafından kabullenilmeyen, bireylerin yaşamlarına olumsuz etkileri olan korkaklık masallarda üstesinden gelinebilecek bir durum olarak işlenmiştir.

İnsanoğlu bu dünyaya eksik gelir ve bu yüzden kendini tamamlamaya sürekli muhtaçtır. Eksikliklerini gidermesi, kendini ispatlaması için sınavlar dünyasında boy göstermesi gerekir. Bu yüzden var olduğu andan ölümüne kadar sürekli bir arayış içerisinde. Bu arayışı aslında kendini bulma ve kendini gerçekleştirme arayışıdır. Ezelden beri var olan bu arayış, toplumun yansıması olan edebî metinlerde de kendine bulmuştur. Bir kahramanın etrafında vücut bulan bu eserlerde bir millete ait bütün değerler yine bu kahramanın şahsında somutlaştırılarak sunulur. Korkaklık da toplum içerisinde bir zayıflık bir noksanlık olarak görülür. Bu durumu hem ortaya koymak hem ortadan kaldırmak hem de korkaklığın zıttı olarak cesareti öne çıkarmak için korkaklık temalı masalların oldukça fazla olduğu görülmektedir.

2.1. Korkunun Gölgesi: Bireysel ve Toplumsal Bilinçaltında Korkaklık

Masallarda korkaklık bireyin kendi iç dünyasındaki eksikliklerinin, özgüven yetersizliğinin ve bilinçaltındaki korkularının yansımasıdır. Bu durum daha çok fiziksel bir tehlikeden çok bilinmeyenle yüzleşme korkusudur. Korkaklık, insanın yaşamında karşısına çıkan en büyük engellerden biridir. Bu duygu, özellikle erginleşme yolunda ilerlemek isteyen bireyler için ciddi bir sorun oluşturur. Korkaklık, insanları dolayısıyla masallardaki kahramanları özgürlüklerinden alıkoyan bir gölge unsuru olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle birçok insan, kendi iradeleriyle olgunlaşmaktan kaçınır ve hayatlarını bu olgunlaşmamışlık içinde sürdürür. Böyle bir yaşam tarzı, başkalarının onları yönetmesini kolaylaştırır çünkü insanlar, kendi kararlarını vermek yerine başkalarının düşüncelerine ve eylemlerine güvenmeyi tercih eder. Ergin olmama hâli, kişiye kolaylık sağlar çünkü onun yerine düşünen, hareket eden birileri vardır. Bu rahatlık, bireyin nefisini tatmin eder ve çoğu işi kendisi yapmak zorunda kalmamasından dolayı hoşuna gider. Ancak bu durum, bireyi en küçük zorluklarla bile baş edemez hâle getirir çünkü özgürce hareket etmek ve kendi gücüne güvenmek gibi yetiler geliştirilmemiştir. Bu nedenle, kendi ruhsal ve zihinsel potansiyelini kullanarak olgunlaşmayı başaran ve özgüvenle hareket edebilen insanlar oldukça azdır. Masallarda, bu gölge unsur genellikle korku ve pasiflik gibi duygularla temsil edilir. Kahraman, kendini tanıma ve gerçekleştirme yolculuğunda bu duygularla yüzleşmek zorunda kalır. Eğer kahraman, bilinçdışının tehlikeli ve karmaşık yönlerinden kaçır ve mücadeleden uzak durursa, yaşam enerjisi harekete geçemez. Ancak onu harekete geçiren bir güç sayesinde gölgeyle yüzleşir ve bu duyguları aşarak kahramanlık yolunda büyük bir adım atar. Kahramanın ruhsal doğumunu gerçekleştirebilmesi, korkularını kontrol edip onlarla savaşmasına bağlıdır. Sınavlar bu yolda önemli bir yer tutar ve kahramanın cesareti, bu engelleri aşmasında belirleyici bir rol oynar.

Korkaklık/gölge kahramanın bastırılmış duyguları ve kişiliğinin zayıf tarafıdır. Kişinin eksikliklerini ve korkularını temsil eden en derin tarafıdır. Zihnî süreçlerin olumsuz taraflarını simgeleyen gölge bireyin yüzleşmek zorunda olduğu bir ögedir. Onunla yüzleşilmediği/uzlaşmadığı takdirde kahraman olma fırsatı kaçırılmış olur. Nitekim birçok masalda kahramanın büyük ve ortanca kardeşleri gölge ile yüzleşme yolunu seçmedikleri için

kahraman olma fırsatını kaçırmış olurlar. “Zümrütanka” masalında padişahın bahçesindeki perili ağaç gecelerden bir gece çiçek açar, sabaha karşı üç dalında üç elma bitermiş. Nerede var nerede yok bir dev gelip yarı kızarmış, yarı kızaracak elmaları koparıp gidermiş. Çaresiz kalan padişah durumu evlatlarına anlatır. Önce büyük şehzade gider ve karşısına yedi başlı dev çıkar. Büyük şehzadenin korkudan yüreği yarılr, pabuçlarını bırakır da öyle kaçır ki kuş olsan ardından yetişemezsin, soluğu sarayda alır. Sonra ortanca oğlan gider. O da yedi başlı dev şöyle bir göz ucuyla görmez mi! Korkudan ödü patlar, ok bir yana yay bir yana öyle bir kaçır kaçır ki yel olsan ardından yetişemezsin. O da varır soluğu tahtın önünde alır. Sıra küçük kardeşe gelir. Onda ne korku ne de kuruntu ne durur ne düşünür, yayı gerer oku atar, ok devin bir başından girer yedi başını birden delip geçer. Dev kanları aka aka gider, küçük kardeş büyük ve ortanca kardeşle dev takip eder. İzler bir büyük kuyunun başına kadar gelir. Kuyuya önce büyük kardeş iner ama “Yandım anam, yandım; tek babamın tacı tahtı sizin olsun! Kurtarın beni” diye bağırır, onu çekerler. Sıra ortanca kardeşe gelir o da iner, bağırır “Dondum Allah dondum; çekin beni de varsın güneş sizin başınıza doğsun.” der onu da çekerler. En son küçük kardeş iner ve diğer kardeşlerine “Hele beni bir sarın sarmalayın ama düğüm üstüne bir düğüm daha vurun; yandım dedikçe sallayın; dondum, dedikçe sallayın; ölümden ötesi yok ya!” der. Küçük kardeş her türlü zorluğa rağmen kuyunun dibine varır ve dev öldürür. (Güney, 1992, s. 244-246). “Cesur Kız” masalında uzak diyarlarda bulunan bir padişahın kendisine koruyucu tutacağını duyurmuş ama hiç kimse gönüllü olmamış çünkü padişaha korumacı olan daha bir hafta dolmadan öldürölüyormuş. Padişahın ilanını yiğit fakat yaşlı birisi de duymuş. Bu ihtiyar adamın üç kızı varmış. Adam da bu durumu kızlarına açmış. “Baba sen üzülme, biz erkek kılığına girer padişaha koruyucu oluruz.” demişler. Büyük ve ortanca kızlar çıktıkları yoldan korkarak geri dönmüşler. Küçük kız ise korkmadan gölgeleri ile yüzleşmeyi seçerek erkek kılığına girer ve padişahın sarayına gelip sınavlarından geçerek koruması olmuş (Helimoğlu Yavuz, 2009, s. 329-330). Her iki masalda büyük ve ortanca kardeşler gölgeleri ile yüzleşmekten çekindikleri için sınavlar dünyasına girememişler ve kendilerini gerçekleştirme, kahraman olma fırsatını kaçırmışlar. Pes edip döndüğünde artık kahraman değildirlir ve kendini gerçekleştirme fırsatını kendi elleriyle bırakmışlar. Küçük kardeşler ise sınavlar ne kadar zorlu olsa da kahraman olmanın buradan geçtiğini bilir ve cesaret göstererek yanma pahasına da olsa gölgeleri ile yüzleşmekten kaçınmamışlar.

Masallarda korkaklık sadece bireylere özgü bir unsur olarak ele alınmaz. Aynı zamanda toplumların derinliklerinde bulunan korkular, endişeler ve bu unsurların toplum üzerindeki etkileri hakkında da bilgi sunarlar. Birçok masalda dev ya da ejderhanın halkın temel yaşam kaynağı olan suya ulaşmayı yasakladığı görülmektedir. Bu yaratıklar kendilerine bir kurban verilmeden suyu vermezler. Korkularına esir düşmüş halk bunlara karşı mücadele edememenin bedelini ağır bir şekilde öder. Korkularına yenilmiş ve bu yüzden acı çeken bir topluluğu temsil eden halk, ejderhaya/deve kurban vererek yenilgiyi kabul etmiş. “Üç Şart” (Helimoğlu Yavuz, 2009, s. 325-326) masalında ülkeyi rahatsız eden gözü kanlı bir dev suları kurutup hayvanları yiyor, insanlara da saldırarak büyük zararlar veriyormuş. Ancak korkularına esir düşmüş halk buna bir tepki veremez durumda olup kaderlerine razı bir hâlde sürekli bedel ödemek zorunda kalır. Devın insanların temel yaşam kaynağı olan suyu kesmesi/kurutması başka masallarda da karşımıza çıkmaktadır ve çoğu zaman da halkın suya ulaşılmasını kendisine verilecek kurbanla bağlamaktadır. Dev figürü insan zihnindeki psikolojik sorunları sembolize eder ve bu sorunlar çözülemediği takdirde birey için yıkıcı sonuçlar doğurur. Devın suyu kesmesi, insanın bilinç

akışının engellenmesi ve içsel dünyasında bir düzensizliğin ortaya çıkması anlamına gelir. Su, yaşamın devamlılığı için ne kadar önemliyse, bilinç de insanın kendini anlaması ve hayatını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için aynı derecede gereklidir. Eğer insan karşılaştığı sorunlarla yüzleşmez ve çözüm üretmezse, bu problemler zihinsel bir bulanıklık yaratır ve iç dünyasında bir tıkanıklığa sebep olur. Bu noktada, kahramanın devi yenmesi, insanın kendi psikolojik engellerini aşmasını ve bilinç akışını yeniden sağlamasını simgeler. Bu süreç, bireyin kendini keşfetmesi, farkındalığını artırması ve yaşamına yeniden düzen getirmesiyle sonuçlanır. Kahramanın zaferi, kaostan düzene, bilinçsizlikten farkındalığa geçişi temsil eder (Alsaç, 2017, s. 424). Devin suya ulaşmayı yasakladığı ve kurban olmadan su vermediği diğer masallar ise “Simurg Kuşu” ve “Üç Elma” masallarıdır. Masalda korkularına/gölgelerine karşı mücadele edememenin bedeli toplum için oldukça ağır olur. Korkularına yenilmiş ve bu yüzden acı çeken bir topluluğu temsil eden halk, büyük problemlerle karşı karşıyadırlar. Masallarda kahraman, yeraltı dünyasına indiğinde korkularına yenik düşen bir toplumun acılarına tanıklık eder. Bu toplum, korkularını kabul ederek onlara boyun eğmiş ve buna karşılık kurbanlar vererek bu karanlık tarafla barış yapmıştır. Yeraltındaki ülkenin halkı, içsel karanlıklarıyla yüzleşmek yerine onlara teslim olmuş, böylece bir tür teslimiyet yaşamaktadır. Ejderha ya da dev figürü, bu halkın yaşam kaynağı olan suyu engeller, çünkü yaşamın devamı için bir bedel ödenmesi gerektiğini simgeler. Kahraman, kendi korkularıyla yüzleşip onları aşmadan, yenilik ve dönüşüm gerçekleştiremez. Gerçek değişim için bir tür “kurban verme” süreci gereklidir. Korkularına ya da içsel karanlıklarına karşı mücadele etmeyen toplumlar, bu dirençsizliklerinin bedellerini ağır ödeyerek felakete sürüklenirler. Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması adlı eserde yer alan “Zümrüdüanka Kuşu” masalında, devin bulunduğu yerdeki suya ulaşmanın tek yolu insana kurban vermektir. Masal metinlerinde hayatın kaynağı olarak görülen suların başında genellikle devler, ejderhalar, yılanlar ve cinler bulunur. Bu varlıklar bazen, bu masalda olduğu gibi, çevredeki insanlara zorluk çıkarırken bazen de bu değerli su kaynaklarını koruyan bekçiler olarak karşımıza çıkar (Şimşek, 2001, s. 54). Elâzığ Masalları adlı eserde yer alan “Elma Ağacı” masalında, su kaynağını kontrol eden bir ejderha bulunmaktadır. Masalda, halkın tek su kaynağı bir çeşmedir ve bu çeşme ejderhanın denetimindedir. Suyu erişim hakkı ise ejderhaya kurban verilmesiyle mümkündür. Bu durumda padişahın kızı kurban edilmek üzere seçilir; ejderha onu yedikten sonra insanlar sularını alabilecektir (Günay, 2001, s. 504). Metinde kuraklığın ve susuzluğun nedeni ejderhadır; yaşam kaynağını elinde tutan bu varlık, su karşılığında bir insan canı talep ederek insanlara zarar verir. Cesaretini yitirmiş, korkularından sıyrılamayan halk, yaşam kaynaklarına ulaşmak için başka yaşamları feda etmektedirler. Bu durum gölgeleriyle/korkularıyla yüzleşemeyen bir toplumun çelişkili yaşamını gözler önüne sermektedir.

2.2. Korkak Kahramanların Dönüşümü: Yolculuk ve Sınavlar

Hayat yolunda korkularla yüzleşmeyerek, riski göze almayarak, cesaret göstermeyerek başarıyla yürümek mümkün değildir. Birçok masalda gerçek kahramanlar sıklıkla geri dönüşü olmayan yolculukları tercih ederler. Bu yolculuklar gidenin dönmediği, kimsenin gitmeye cesaret dahi etmediği, yedi başlı dev ve ejderha ile bin bir kötülükle dolu büyücüler ve korkutucu yaratıklar gibi yenilmez kabul edilen kötü kahramanların olduğu, Kaf Dağı gibi ulaşılması imkânsız kabul edilen yerlere doğrudur. Gidilemeyen bu yollar korkuyla dolu karanlık ormanlardan, uçsuz bucaksız çöllerden, aşılabilir dağlardan geçer; yolculukta derin mağaralara düşülebilir. Bilinmeyene ve tehlikelere doğru atılan her adım büyük bir cesaret ister. Kahraman, bu sorunların üstesinden gelmek için cesaret, zekâ ve fiziksel gücünü birleştirmek zorundadır. Bu

yolculuk ne kadar zorlu olsa da kahramanlar bir an bile vazgeçmeyi düşünmezler, mücadeleden geri kalmazlar ve tüm zorlukları aşarlar. Bu fiziksel bir yolculuk gibi görünse de aslında ruhsal bir yolculuktur. Bu yolculuklar kahramanın içsel bir dönüşüm geçirmesini, kendini tanımasını ve yeni dünyalar keşfetmesini sağlar. İnsana kahraman olmak, kendini gerçekleştirmek, değiştirmek ve dönüştürmek için cesareti ve sabrı elde bırakmaması gerektiğini ve bu yolda önüne çıkan her engeli aşması ve gölgeleriyle yüzleşmesi gerektiği mesajını verirken insanın iç benliğine dönüp kendi mahiyetini tanıması gerektiğini öğütler. Aslında kahramanın yüzleşmesi gereken, mücadele etmesi gereken kötü güçler kişiliğinin kötü yönleridir. Kahramanın kendini gerçekleştirme yolunda kötü güçlerle yaptığı mücadele aslında kendisiyle yaptığı mücadeledir.

Kahramanlar içinde bulunduğu durumdan rahatsızdır ve kendini rahatsız eden bu durumdan, duygulardan arınmazsa olgunlaşmayacak ve eksik kalacaktır. İç ve dış huzura kavuşması kendisini rahatsız eden bu durumlarla yüzleşmesine bağlıdır. Korkak kahramanların içten gelen sese uymaları için bir uyarıcıya ihtiyaç duyarlar. Kahramanı korkularıyla/gölgeleriyle yüzleşmelerini sağlayan eşleridir/animalarıdır. İçsel enerjisini kaybeden ve bunun farkında olmayan kahramanı harekete geçirecek, uyanışını sağlayacak biri lazımdır. Bu görevi üstlenen içgörü ve sezgilerle kahramana yol gösteren, içsel enerji olarak kişinin duygu yönünü temsil eden anima arketipidir. Birbirini tamamlayan iki cins olarak yaratılan insanoğlunun başarıya ulaşması için eşler hayat yolunda birbirine ihtiyaç duymaktadır. Erkek kahramanların sezgilerini ve içsel düşüncelerini dinlemesi ancak kadın/dişi figürü dinlemesi ve ona kulak vermesiyle somutlaşır (Alsaç, 2017, s. 211). İncelediğimiz masallarda korkak kahramanları harekete geçiren kişiler daha çok kadın kahramanlardır. Ensar Aslan tarafından derlenen “Korkak Ali” masalında korkak kahramanı harekete geçiren karısıdır. (Aslan, 2001, s. 42-43). “Pino” masalında da kahramanı harekete geçiren karısıdır. Çok korkak biri olan Pino sürekli evin bir köşesinde oturur, hiç kalkmazmış. Hanımı sürekli kızmasına rağmen yerimden kalkmam, kalkarsam yerim soğur, diyormuş. Karısı ona bir oyun hazırlamış ve onu kovmuş (Aslan, 2024, s. 115). “Korkak Hasan” masalında akşam oldu mu eve girip dışarı çıkmayan, tuvalete bile karısı ile giden Hasan, bir gün karısı namazın üzerindeyken çok sıkışmış ve tuvalete gitmek için dışarı çıkmış. Korkak Hasan’ın dışarı çıktığını gören karısı hemen kapıyı kilitlemiş. Eve girmek için kapıya doğru gelince kapının kilitli olduğunu görmüş. Karısına kapıyı açması için yalvarmış ama karısı açmamış. Dışarıya çıkmaya bile korkan Hasan ne yapıp edeyim diye düşünmüş ve köyün içinde gezinmiş. Köyün aşağısında bulunan bir ağacın üstüne çıkıp geceyi burada geçirmeye karar vermiş (Aslan, 2024, s. 186). “Köse” masalında, yıldızların kendisini yiyeceğinden korkan Köse’yi karısı hazırladığı bir oyunla kapı dışarı eder. Köse bir süre gittikten sonra devlerin yaşadığı yere varır (Günay, 2011, ss. 201-203). “Korkak Mehmet” masalında karısı Korkak Mehmet’i tuvalete götürdükten sonra eve girip kapıyı üstüne örtmüş. Tuvaletten çıkan Mehmet kapıyı dövmüş ama karısı kapıyı açmamış. Mehmet karısının kapıyı açmayacağını anlayınca yola çıkmış ve bir dağın eteğinde gördüğü bir saraya gitmiş (Erşahin, 2011, s. 661). “Korkak Ahmet” masalında kahramanı harekete geçiren annesidir. Oğlunun durumundan şikâyetçi olan annesi ona bir oyun hazırlar. Aldığı şekerleri evin etrafına dağıtan anne yalandan numara yapıp “Ahmet yetiş, şekerlemeyi köyün çoru çocuğu topluyor,” demiş. Benliğin korkaklığa/gölgeye esir düşmesi neticesinde kahraman bu durumdan kurulmakta zorlanır. Ahmet ayağının birini içeri, diğeri dışarı koymuş. Çıkacak olurmuş gene vazgeçip içeri kaçarmış. Ahmet en sonunda dayanamamış, şekerlemeyi görünce ha babam zorlamış kendini, çıkmış. Şekerleri toplamakla meşgulken annesi hızla içeri girmiş, kapıyı kapatmış. Ahmet, hemen annesinin arkasından gelmiş. “An yardılar ha, çakal geldi, canavar geldi, ayı geldi, aç gapayı-

diyor- öldüm ha, galdım ha, ana sana şeref sözü. Gapiyı aç, bir daha senin taviğini, yumurtanı dilkiye aldırmmam,” demiş. Annesi imkân yok, bundan sonra senin dirin içeri girse ölün çıkar demiş ve kapıyı açmamış. Ahmet yatsıya kadar ısrar etmiş ama içeriye giremeyeceğini anlayınca gitmiş (Şimşek, 2001, s. 145-146). “Devleri Korkutan Bilâl Ağa” (Sakaoğlu, 2002, s. 373) adlı masalında ve bunun varyantı olan Muğla yöresinde anlatılan “Ali Baba (Keloğlan) ve Devler” (Önal, 2011, s. 393) masalında tilkiden korktuğu için evinden dışarı adım atmaktan çekinen Bilâl Ağa, sonunda eşinin onu evden kovmasıyla birlikte yola çıkar ve bir dağın zirvesine ulaşır. Kahramanları harekete geçiren temel unsurların kadınlar olması kahramanın yaşadığı sorunun temelinde anima eksikliği olduğunu gösterir. Anima/animus eksikliği ya da işlevsizliği her bireyin yaşantısında önemli bir yer tutup başarı ve başarısızlıkta önemli bir unsurdur. Ortaya çıkan sorunların çözümünde eril/dişil gücün harekete geçmesi gereklidir. Bu masallarda animalarının dürtüleriyle uyanan kahramanlar çağrışı alır ve yola çıkarlar. Korkaklığın pençesinde kıvranan kahramanın harekete geçirilmesi için animanın acımasız davranması gerekir. Anne ya da karıları bir oyunla ya da zorla onları harekete geçirirler. Korkaklıklarına/gölgelerine esir düşmüş olan ve bunun hayatın doğal akışının bir sonucu olduğunu zanneden animuslar kahramandan aldıkları tepkiyle uyanırlar. Animalarından aldıkları uyarı ile uyanan erkek kahramanlar hayat yolundaki sınavlara girmeyi başarırlar.

Masal kahramanlarının yaşadıkları içsel sıkıntıların giderildiği yerlerin başında kapalı ve dar özellikleri ile karşımıza çıkan ve yalnızlığın da simgesi olan mağara, kuyu ve zindan gibi yerler gelmektedir. Bu mekânlar birçok kahramanın olgunlaşma sürecini geçirdikleri ve korkularıyla yüzleştikleri yerlerdir. Kahraman olmak için bu korkularla yüzleşmek ve bu aşamadan geçmek gerekir. Bu aşamayı geçemeyenler yok olmaya mahkûmdur. Yüzleşme neticesinde mücadele edilen korkular, kahramanı arındırarak cesarete onun neticesinde de olağanüstü güzelliklere götürür. Her toplum, kendi kültürel yapısı içinde korkularını şekillendirir, anlatılar yoluyla aktarır ve zamanla bu korkuları birer toplumsal öğeye dönüştürür. Korku, yalnızca bireysel bir duygu değil, aynı zamanda toplumun ortak bilinçaltını besleyen, değerlerini koruyan ve kolektif kimliğini güçlendiren bir unsurdur. Toplumlar, korkularını bazen belirli nesnelere, mekânlara ya da karakterlere yükleyerek onları sembolleştirir. Bu semboller, toplumsal normları öğretmek, bireyleri belirli davranış kalıplarına yönlendirmek ve toplumsal düzeni sürdürmek için işlev görür. Korku, bir yandan geleneksel değerlerin aktarılmasını sağlarken diğer yandan bireylere sınırlarını hatırlatan bir mekanizma olarak devreye girer. Bu bağlamda korku, yalnızca tehdit edici bir unsur olmakla kalmaz, aynı zamanda toplumun kendini denetlemesini sağlayan bir araç hâline gelir. Kolektif bilinç içinde yer edinmiş korku unsurları, bireyin uyum sağlamasına yardımcı olurken toplumsal düzenin devamlılığını da güvence altına alır. Böylece korku hem bireyin hem de toplumun hayatta kalmasına katkıda bulunan bir yapı taşı olarak işlev görür (Çetinkaya, 2017, s. 419). İnsanlar, bilinçdışılarında bastırdıkları korkaklık, cimrilik, ikiyüzlülük ve kötülük gibi olumsuz duygularıyla yüzleşmedikçe, kişisel gelişimlerinde ilerleme kaydedemezler. Bu duyguların farkına varmak ve onları kontrol etmeyi öğrenmek, bireyin kendini tanıma ve olgunlaşma sürecinde kritik bir adımdır. Bu nedenle, insanın kendi iç dünyasındaki karanlık alanlara cesaretle yönelmesi, bastırdığı yönlerini keşfetmesi ve onlarla yüzleşmesi gerekir. Kendi içsel gölgelerini anlamak ve onları dönüştürmek, bireyin daha bilinçli ve dengeli bir benlik inşa etmesine yardımcı olur. Ancak bu süreci tamamlayan kişi, gerçek anlamda özgürleşebilir ve bireyleşme yolculuğunda önemli bir ilerleme kaydedebilir (Şimşek & Şenocak, 2009, s. 115-116). Bir uyarıcı neticesinde harekete geçen kahramanlar yüzleşmenin yaşanacağı mekâna doğru yola

çıkarlar. Kahramanların yolu genelde erginleşme mekânı olan ve bir dağın başında olan mağaraya çıkar. Bu mağaralar devlerin/kırk keleşin yaşadığı yerdir. Kahramanın bu mekâna ulaşması ile balinanın karnı aşamasına geçmiş olur. Mağarada yaşayan devlerle karşı karşıya gelmesi isteğe bağlı olmayan bir zorunluluk neticesidir.

Erginleşmek için çağrışı alan ve yola çıkan kahramanları zorlu imtihanlar beklemektedir. Bu yolda kahraman dev, ejderha, kırk keleş gibi zorlu rakipler beklemektedir. Bu rakipler çoğu zaman bireyin en derin korkularını ve bilinçdışındaki karanlık yönlerini sembolize eder. Kahramanın korkularını aşması için bu yaratıklarla yüzleşmesi ve içsel gücünü keşfetmesi elzemdir. Dev, ejderha gibi semboller yolculuğun her aşamasında kahramanın karşısına çıkabilir. Türk halk anlatılarında devler, kahramanın sembolik yolculuğuna derin ve çok yönlü etkilerde bulunan, güçlü imgelerle betimlenen varlıklardır. Bu olağanüstü yaratıklar, bireyin kendini bulma sürecinin her aşamasında önemli bir rol oynar. Aynı zamanda, kolektif bilinçdışından gelen arketipleri temsil ederek psikolojik açıdan da anlam yüklüdürler (Özdemir, 2019, s. 321). Devasa fiziksel özellikleri ve korku salan görüntüleriyle dev ve ejderha korkunun, karanlığın ve dehşetin simgesidirler, dolayısıyla gölgenin sembolüdürler.

Pearson'ın yaklaşımlarına göre, kahramanın en büyük sınavı, korku ile yüzleşip onu aşabilme mücadelesidir. Bu yüzleşme, kahramanın içsel bir dönüşüm yaşamasını ve cesaret gibi hayati bir erdemi kazanmasını sağlar. Korkunun üstesinden gelmek, kahramanın yalnızca bir birey olarak değil, aynı zamanda toplumu için daha büyük bir anlam taşıyan bir lider ya da kurtarıcı hâline gelmesini mümkün kılar. Bu süreçte, kahramanın savaşçı yanını ortaya koyması, zorluklarla başa çıkabilmesi için kritik bir rol oynar. Korku, kahramanı harekete geçiren, onu güçlü kılan ve kendi sınırlarını aşmasına neden olan bir itici güçtür. Ancak bu mücadelenin başarıyla sonuçlanması, kahramanın sadece fiziksel cesaret göstermesiyle değil, aynı zamanda duygusal ve zihinsel dayanıklılığını da geliştirmesiyle mümkündür. Bu nedenle kahramanın yolculuğu, aslında korkuyu tanımak, onunla yüzleşmek ve bu süreçte kendi potansiyelini ortaya çıkarmak üzerine inşa edilir. En ideal durumda, savaşçı sonunda uzun süredir tanıdığı korkuyla barış içinde yaşamayı öğrenir. Korkunun etkisiyle donup kalmak, sorunlara aşırı şüpheci bir bakış açısıyla yaklaşmak ya da onu bastırmaya çalışmak yerine, kahraman korkunun aslında büyüme ve gelişim için bir çağrı olduğunu fark eder (Pearson, 2010, s. 151). Kahraman, korkunun esiri olmaktansa, onu bir motivasyon kaynağı ve itici güç olarak kullanmayı başardığında, kendi içsel yolculuğunda önemli bir aşama kaydeder. Korkuyu bir engel ya da zayıflık olarak görmek yerine, onun gücünü fark edip yönlendirebilmek, kahramanın benliğini bütünlemesi ve olgunlaşması adına kritik bir adımdır. Bu yaklaşım, korkunun doğasını dönüştürerek onu bir düşmandan, bir öğretmene çevirmeyi ifade eder. Böylece kahraman, korkunun kendisinde uyandırdığı farkındalık sayesinde daha cesur, kararlı ve bilinçli bir şekilde hareket edebilir. Bu, yalnızca kahramanın bireysel gelişimine katkı sağlamakla kalmaz; aynı zamanda onu, başkalarına da ilham verebilen bir figür haline getirir. Korkunun doğru bir şekilde yönetilmesi, kahramanın hem içsel barışını sağlamak hem de dış dünyadaki zorluklarla yüzleşmek için gerekli olan dengeyi kurmasına yardımcı olur.

Kahramanların devlerle karşılaşması, onlarla bir araya gelmesi isteğe bağlı olmayan bir zorunluluktan ileri gelmektedir. “Pino” masalında başta onların dev olduğunu anlamayan kahraman bunu fark ettikten sonra korktuğunu belli etmemeye çalışmış. “Korkak Ali” masalında da benzer bir duruma rastlıyoruz. Ali üstüne kapı kilitlenince “Ali, düşünmüş düşünmesine de ya bu devler kendisinin çok korkak biri olduğunu anarlarsa o zaman ne yapacağım diye paniklemiş. Ama kurnazlığından dolayı aklına hemen parlak bir fikir gelmiş ve devlerin yanma varmış.

Kendinden emin bir şekilde: “Benim adım Ali pehlivan.” demiş ve hemen sözünü devam ettirmiş: “Benim karnım çok aç, bana hemen yiyecek verin yoksa sizi tek tek öldürürüm, demiş.” (Aslan, 2001, s. 33-45). Devlerle karşılaşmasında korkusunu bastırmayı başaran kahraman, içsel çatışmasının ilk aşamasını başarıyla geçmiştir. Kahraman kendini birden devlerin arasında bulmuş ancak aksi bir davranış sergilerse sonucunun ağır olacağını bildiği için aklını da kullanarak persona/maske takınmış. Kahraman gölgeleriyle savaşmak adına aklın gücünü de kullanarak maske takınmış ve sınavlar yolunda bir basamak daha atlamıştır. Kahraman, cesur bir pehlivan gibi görünerek bir persona (maske) oluşturmuş ve bu yolla gölge arketipine karşı benliğini koruma altına almıştır. Takınılan maske, sahte bir benlik örneği olmasına rağmen kendisine karşı güç sahibi olarak görünen devlerle ve gölgelerle yürüttüğü mücadelede bir avantaj sağlamıştır. Kendini üstün gören devler takınan maske karşısında bir an için bocalamışlar ve kahramanın varlığını sonraki sınavlara kadar kabul etmek zorunda kalmışlar. “Korkak Mehmet” masalında yola çıkan kahramanın yolu bir dağın eteğinde bulunan bir saraya çıkar ve bu sarayda kırk dev oturmuş. Otuz dokuz tanesi oduna gitmiş, total olan dev sarayda nöbetçi kalmış. Topal dev Mehmet’e gücünün yetmeyeceğini düşünüp onu sınamaya kara vermiş (Erşahin, 2011, s. 662). Bu masalda kahramanın karşısına çıkan total veya kusurlu dev, kahramanın içsel ve dışsal mücadelesinde karşısına çıkan zorlu durumların aşılabildiği olduğu mesajı verirken bu mücadelelerin bireyi olgunlaştırdığını ifade eder. “Korkak Deli” masalında “Deli” lakabıyla çağrılan korkak bir oğlan da erginleşme yolunda devlerle mücadele eder. Bir sille ile kırk tane sineği öldüren oğlan, bir sille ile kırk can öldürdüğünü bir levhaya yazar ve levhayı sinekleri öldürdüğü yere bırakır. Bir süre sonra oradan geçen üç dev, levhada yazanları okuduklarında büyük bir korkuya kapılır ve paniğe düşerek oğlanı bulmak için bağırmaya başlarlar. Oğlan ortaya çıktığında, devler öfkeli bir ses tonuyla ona enişterleri olmasını teklif ederler. Oğlan da bu teklifi kabul ederek devlerin yaşadığı yere doğru yol alır (Sakaoğlu, 2002, s. 375). Taşeli yöresinde anlatılan “Tezer Ağa” adlı masal da buna benzer motiflere sahiptir. Korkaklığıyla nam salmış olan Tezer Ağa, bir vuruşta kırk sinek öldürünce bu hareketi ona büyük bir cesaret verir ve kendisi için yaptığı kılıca “Tezer Ağa, Tezer ağa, bir yumrukda kırk can ezer ağa” yazar. Tezer Ağa ormana gidip bir çeşme başına uyuya kalır. Devlerin su içme mekânı olan bu çeşmeye gelen devler, Tezer Ağa’yı görür. Kılıçtaki yazıyı okuyan devler korkuya kapılır ve onu uyandırarak misafiri olmalarını teklif eder. Devler misafirliği boyunca Tezer Ağa’ya büyük bir izzet ve ikramda bulunurlar (Alptekin, 2002, s. 307). “Şamurat Korkak” masalında da kahramanın mücadelesi devlerledir. Masalda Han, halkın mallarını zorla ele geçiren dört devi ortadan kaldırırsa büyük bir ödül vaat eder. Korkaklığıyla tanınan Şamurat Korkak ise bu ödülü kazanma arzusuyla cesaretini toplayarak yola koyulur. Kendi korkak doğasına aykırı bir şekilde, yanına bir ip, bir yumurta, bir güğüm yoğurt alır ve kolunun altına da bir kaplumbağa yerleştirir. Böylece, beklenmedik bir cesaret göstererek maceraya atılır. Şamurat Korkak, devlerin karşısına çıkarak; “Allah, sizleri yiyip gelmem için beni gönderdi.” der. Kim olduğunu soran devlere; “Ben Azrail’im” diye cevap verir. Devler; “Biz senin Azrail olduğuna inanmıyoruz.” diye karşılık verir. O sırada en büyük dev; “Azrail’in biti bile insan öldürür. Hani, sende bu var mı?” (Baydemir, 2004, s. 689) der. “Korkak Ahmet” adlı masalda, sembolik bir yolculuğa çıkan Korkak Ahmet’in imtihanı da devlerledir. Ahmet, vardığı şehirde bir devin halka musallat olduğunu görür. “Yedi gafalı gasır dev” olarak tarif edilen bu dev, şehre gelen suyu sahiplenmiş ve ancak kendisine bir insan verilirse şehre su vermektedir. Devin zulmünden oldukça perişan olan halk bir şekilde bir kurtarıcı beklemektedir. Padişah tellallar aracılığıyla kendilerini bu devden kurtarana kızını vereceğini söyler. Korka Ahmet bu işi üstlenir ve devi baba yadigârı kılıçla öldürür (Şimşek, 2001, s. 145-151). Türk halk anlatılarında devler, güçlü bir arketipsel

sembolizme sahiptir. Özellikle psikolojik süreçlerde, bireyin ayrılma, olgunlaşma ve dönüşüm sürecinde önemli bir rol oynarlar. Devler, kahramanı tehlikeli bir maceraya sürükleyen, mücadeleye başlama motivasyonu sağlayan varlıklardır. Aynı zamanda kahramanın olgunlaşma sürecindeki en büyük engeli temsil ederler ve gölge arketipinin güçlü bir tezahürüdürler. Devler, anima ve animusun gölge yönlerini ortaya çıkarır ve persona (maske) arketipini farklı bir boyutuyla bilince taşır. Kahraman, devle yaptığı mücadelede galip gelirse, ruhsal açıdan üstün bir seviyeye ulaşır ve kolektif bilinçte bilge bir figür hâline gelir. Bu durum, kahramanın evreni yeniden düzenleyebilecek bilgelik ve potansiyele ulaştığını simgeler (Özdemir, 2019, s. 449-450).

“Köse” adlı Elâzığ masalında korkuyla yüzleşmenin ve aklın gücünün fiziksel güçten üstün olabileceğini sembolik bir şekilde anlatır. Masalın kahramanı olan Köse, yıldızlardan ve devlerden korkan, güçsüz bir adam gibi görünse de bu yolculuk boyunca aklını kullanarak korkularını yener ve gücünü kanıtlar. Köse’nin devlerle karşılaşması, insanın kendi korkularıyla yüzleşmesi ve bunları alt etmesi için bir mecazdır. Devler hem korkunun büyüklüğünü hem de akılsız bir gücün etkisizliğini temsil eder. Köse’nin bu devlere üstün gelmesi, fiziksel güçten ziyade zekâ ve stratejinin önemini vurgular. Ayrıca, Köse’nin başlangıçta korkaklık nedeniyle toplumdan dışlanması, insanın toplum içindeki yerini bulabilmesi için cesaret ve öz farkındalığın önemini işaret eder (Günay, 2011, s. 201-203).

2.3. Korkak Kahramanların Sembolik Nesneleri

Kahramanlar yola çıkarken sınavlar dünyasında karşılaşacakları devlerle mücadelelerinde kullanacakları bazı nesneleri yanlarına alırlar. Kahramanlar, eşleri tarafından evlerinden kovulduklarında yanlarına almak istedikleri en önemli nesnelerin başında yumurta, un, tuz, baston ve babalarının eski kılıcı gelir.

Saim Sakaoğlu’nun Gümüşhane ve Bayburt Masalları adlı eserinde yer alan “Devleri Korkutan Bilâl Ağa” masalında, tilkiden korktuğu için evinden çıkamayan Bilâl Ağa, sonunda eşinin onu evden kovmasıyla dışarı adım atar. Eşinden aldığı bazı eşyalarla yola koyulan Bilâl Ağa, bir dağın tepesine ulaşır. Burada bir süre dinlendikten sonra aşağıda bir dev fark eder ve ona hakaretler ederek bağırırmaya başlar. Dev bunun yanına gelir ve “Seni yiyeyim mi, ne bağırıyordun bana?” Bilâl Ağa da “Erkeksen ye; şu taşın suyunu çıkarabilecek misin, sık bakalım diye karşılık verir. Dev taşı parça parça eder. Ancak taşın suyu çıkmaz. Bilâl Ağa da cebinden gizlice çıkardığı yumurtayı sıkarak, suyunu çıkarır. Deve; “Sen taşın suyunu çıkartamadın, seni yiyeyim mi?” der. Deve başka bir şey teklif eder: “Haydi, şimdi de bu taşın ununu çıkar bakalım.”. Dev, taşı paramparça eder. Bilâl Ağa da cebinden un çıkarıp bir taşa sürer ve “Bak, ben taşın ununu çıkardım, şimdi seni yiyeyeceğim.” (Sakaoğlu, 2002, s. 373) diyerek deve karşı üstünlük taslar. Kahramanın sembolik yolculuğunda yanına aldığı bu nesneler birer semboldür. Kahramanlar korkak olmalarına rağmen oldukça zekidirler. Yanlarına aldıkları nesneler en zor anlarında bir kurtarıcı görevi görürler. Bilinçli bir eylemin neticesinde yanlarına aldıkları bu nesnelere sayesinde zorlu düşmanları olan devleri/gölgeleri alt ederler. Yumurta, un gibi sihirli özellikleri olmayan basit nesneler aracılığıyla devleri yenmeleri aslında zor gibi görünen gölgelerin zekânın kullanılmasıyla çok da zorlu olmadıkları, kahramanların gölgelerini bu yolla kolayca alt edebilecekleri mesajını verir.

Kahramanların en çok yanlarına aldıkları nesnelerden olan yumurtanın pek çok sembolik manası vardır. Yumurta genellikle bereketin ve yeniden doğuşun sembolü olarak kabul edilir. Yumurta, önceki toplumlarda ölümden sonra diriliş ya da ölümlerin ruhlarının yaşayanları ziyaret

ettiği inancına dair bir sembol olarak görülmüştür. Bu bağlamda, yumurta, hayatın yeniden başlangıcını temsil etmesi nedeniyle bu inançlarla ilişkilendirilmiştir (Koçak & Otyakmaz Aydın, 2023, s. 234). Yumurta gibi un da tarih boyunca bolluk, bereket, yaşam kaynağı ve dönüşümle ilişkilendirilmiştir. Un, tarih boyunca sembolik olarak bolluk, bereket, yaşam kaynağı ve dönüşümle ilişkilendirilmiştir. Toprak ve emeğin bir ürünü olan un, temel gıda maddelerinden biri olduğu için hayatta kalmanın ve üretkenliğin bir simgesi olarak görülür. Aynı zamanda un, hamur hâline gelip ekmeğe dönüşmesiyle, dönüşüm ve yaratıcılığı temsil eder. Bu yönüyle un hem maddi hem de manevi anlamda hayatın sürdürülebilirliğini ve paylaşılan bereketi simgeler. Halk uygulamalarında ve ritüellerde tuz, arınma ve koruma özellikleriyle öne çıkar; aynı zamanda büyüü bozmak ve nazarı engellemek amacıyla kullanılır. Bu nedenle, doğum ve nikâh gibi ritüellerde ve halk hekimliğinde önemli bir yere sahiptir. Zamanla tuz, bolluğun ve bereketin simgesi haline gelmiş, zenginliği temsil eden ekmekle birleşerek “ekmek-tuz” şeklinde kültürel bir değer kazanmıştır. Bu birleşim, toplumsal hayatın temelini oluşturan paylaşım ve bereketi simgeler (Eren, 2022, s. 15). Kahramanların yanına aldığı baba yadigârı körelmiş eski kılıç ise genellikle unutulmuş güç, terk edilmiş kahramanlık, geçmişte yaşanan savaşlar ya da çatışmaların simgesi olarak yorumlanır. Aynı zamanda, zamanın her şeyi aşındırdığı, gücün ve ihtişamın geçiciliği gibi derin felsefi anlamlar taşır. Paslı kılıç, bir dönem aktif olan bir gücün ya da iradenin artık kullanılmaz hale gelmiş olduğunu, aynı zamanda bu güçle bağlantılı geçmişin unutulmuş ya da ihmal edilmiş olduğunu ifade eder. Bazen de yeniden canlanma ve geçmişten ders alarak tekrar mücadeleye hazırlanma çağrışımı yapabilir.

2.4. Korkak Kahramanların Dönüşümü: Korkunun Aşılması ve Zafer

Yola çıkan ve birçok zorlu sınavdan geçen kahramanların dönüş vakti gelmiştir. Kahraman, macerası sona erdiğinde yaşam değiştiren gezisinden ödüllüyle dönmelidir (Campbell, 2017, s. 179). Kahramanların çağrıya uyarak çıktıkları yolculuklarında karşılına çıkan ve onları yok etmek isteyen dev, ejderha gibi varlıklarla/gölgeleriyle yüzleşmeleri sonucu onlardan kurtulmaları “kahramanların bilinçaltı tarafından yok edilmekten kurtuldukları” (Jung, 2009, s. 214) anlamına gelir. Bu yüzleşme sonucu kahramanlar iç huzura kavuşarak dönerler.

Evlerinde oturarak, hiçbir şey yapmayarak, korkunun esareti altında yaşayan kahramanlar, genellikle güvenli ve koruyucu bir ortamda başladıkları hayatlarında yeteneklerinin farkına varmazlar. Ancak, birey olmanın bir gereği olarak bu güvenli alanı terk ederek dış dünyanın zorluklarıyla yüzleşmeleri gerekir. Kahramanlar, animaları (içsel motivasyonları ve bilinçaltı dürtüleri) tarafından harekete geçirilerek dış dünyaya adım atar ve burada kendi gölgeleriyle (zayıflıkları, korkuları, eksiklikleri) yüzleşirler. Devler, ejderhalar, keleşler gibi metaforlar bu mücadeleyi simgeler. Bu zorlu yolculuk sonucunda kahramanlar hem bireysel hem toplumsal anlamda olgunlaşır, toplum tarafından kabul görür ve birer kahraman olarak geri dönerler. Kahramanlar, ilk başta korkak olarak tanıtılsalar da zekâlarını kullanarak karşılına çıkan devler/keleşler gibi güçlü düşmanları basit görünen ancak stratejik bir şekilde kullanılan eşyalar yardımıyla yenmeyi başarırlar. Devleri veya keleşleri zekâlarıyla kandıran kahramanlar, bu zorlu sınavları başarıyla geçerek ödüllendirilir. Onlara altınlar ve değerli eşyalar verilerek evlerine gönderilirler. “Pino” masalında kahraman devlerden dört yayık dolusu altın alarak, küçük devin omzuna binerek eve döner. “Korkak Hasan” masalında kahraman, keleşlerden on ölçek altın alır ve keleşlerden biri onu biri de altınları sırtına alıp onu evine getirirler (Aslan, 2024, s. 118). “Korkak Ali” masalında devler Ali’yi sırtlarına alarak pehlivanlığını kabul etmişler ve ondan reisleri olmasını istemişler. Ali’ye çok altın ve değerli taşlar verip onu eve bırakmak için yola

koyulmuşlar. Ali’yi devlerin omuzunda evine gelirken gören halk, buna çok şaşırır. Daha önce onu korkaklıkla itham eden çevresi, bundan sonra kendisine saygı göstermiş ve onu kahraman ilan etmiş (Aslan, 2001, s. 45). “Korkak Ahmet” masalında karısı tarafından evden kovulan kahraman yedi başlı dev ile mücadelesinden zaferle ayrılır ve padişahın kızıyla evlenir ve altınlarla eve döner (Şimşek, 2001, s. 153). “Köse” adlı masalın sonunda kahraman sadece korkularını yenmekle kalmaz aynı zamanda kendini kabul ettirerek evinde mutluluğu bulur. Bu durum, kişisel gelişim ve iç huzurun, bireyin kendi korkularını aşmasıyla mümkün olabileceğini ifade eder. Masal, korkularla yüzleşmenin zorlu ama kaçınılmaz bir süreç olduğunu ve bu süreçte akıl ve cesaretin, insanı zafere ulaştıran en güçlü araçlar olduğunu anlatır. Bu açıdan, sadece bireysel bir dönüşüm hikâyesi değil aynı zamanda toplumsal bir kabul ve başarı öyküsü sunar (Günay, 2011, s. 201-203). “Korkak Mehmet” masalında Mehmet devlerle mücadelesi sonucunda devler yağdan, undan, tuzdan, bulgurdan toplama yapmışlar ve Mehmet ile bu topladıklarını devin birine yükletip evine göndermişler (Erşahin, 2011, s. 665). Erginleşmek için evden ayrılan korkak kahramanların mücadelesi neticesinde döngü, başladığı noktada tamamlanır. Kahramanlar, yolculuklarının sonunda korkularını yenmiş, içlerindeki karanlık yönlerle yüzleşmiş ve başarıya ulaşmış bireyler olarak geri dönerler. Pasiflikten hareketliliğe doğru yapılan bu yolculuk, kahramanın dönüşümünü ve başarısını sağlayan temel etkidir.

Sonuç

Masallar, insanlık tarihinin en kadim anlatı formlarından biri olarak toplumların kolektif bilincini, değerlerini ve korkularını semboller aracılığıyla nesilden nesle aktaran kültürel bir mirastır. Bu metinlerde korkaklık genellikle bireyin içsel zayıflığını, sorumluluktan kaçışını veya toplumsal normlara uyum sağlayamamasını temsil eder. Ancak bu olumsuz nitelik, masal kahramanlarının dönüşüm sürecinde bir çıkış noktasına dönüşür. Korkaklık teması, karakterlerin erginleşme yolculuğunda içsel çatışmaları aşmalarını ve toplumun idealize ettiği cesur, özgüvenli bireyler hâline gelmelerini sağlayan dinamik bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bu süreç, yalnızca bireysel bir gelişimi değil aynı zamanda toplumsal değerlerin yeniden üretimini de simgeler.

Masallarda korkak kahramanlar başlangıçta pasif, tembel ve çevreleri tarafından dışlanmış figürler olarak tanıtılır. Ancak bu durağanlık, genellikle bir dış müdahale, çoğunlukla anima figürü olan eş veya annenin zorlaması ile kırılır. Jung’un arketip teorisi bağlamında bu kadın karakterler, kahramanın bilinçdışındaki dişil enerjiyi (anima) temsil eder ve onu harekete geçirerek karanlık yönleriyle (gölge) yüzleşmeye iter. Kahraman, bu çağrıyı kabul ettiğinde konfor alanını terk eder ve sembolik bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk, fiziksel olduğu kadar ruhsal bir dönüşümü de beraberinde getirir. Dağlar, mağaralar veya yeraltı dünyası gibi eşik mekânları, kahramanın bilinçdışına açılan kapılar olarak işlev görür. Bu mekânlarda devler, ejderhalar veya kırk keleş gibi metaforik düşmanlarla karşılaşan kahraman aslında kendi korkuları ve zayıflıklarıyla yüzleşir.

Toplumsal açıdan bakıldığında korkaklık teması, bireyin toplum içindeki yerini sorgular. Korkak karakterler, başlangıçta toplumun hiyerarşisinde alt sıralarda konumlanırken dönüşümleriyle birlikte saygınlık kazanırlar. Bu süreç, toplumun “cesaret” gibi erdemleri nasıl ödüllendirdiğini yansıtır. Masallar, korkaklığın aşılmasını yalnızca bireysel bir zafer değil aynı zamanda toplumsal uyumun sağlanması olarak sunar. Bu anlatılar, dinleyicilere korkularıyla yüzleşmenin önemini ve cesaretin dönüştürücü gücünü aktarır.

Psikolojik boyutta ise masallar, insanın bilinçdışı süreçlerine ışık tutar. Korku, hayatta kalma içgüdüsünün doğal bir parçasıyken korkaklık bu duygunun kontrol edilemeyen bir halidir.

Kahramanın yolculuğu, bu kontrolü ele alma mücadelesini simgeler. Campbell'ın "kahramanın yolculuğu" modeline paralel olarak kahramanın eşiği aşması, sınavlardan geçmesi ve dönüşümü, evrensel bir insan deneyimini yansıtır. Bu süreçte korku bir engel değil kişinin potansiyelini keşfetmesi için bir fırsata dönüşür. Masallar, bu yönüyle yalnızca eğlence aracı değil aynı zamanda bireysel ve kolektif bilinçaltının terapötik bir ifadesidir.

Sonuç olarak masallardaki korkaklık teması, insanın zaaflarıyla yüzleşme ve aşma arzusunun evrensel bir anlatımıdır. Bu metinler semboller aracılığıyla bireyin içsel çatışmalarını çözümleme, toplumsal değerleri pekiştirme ve ahlaki dersler aktarma işlevi görür. Korkak kahramanların dönüşümü yalnızca kişisel cesaretin değil zekâ, strateji ve dayanıklılığın da zaferini kutlar. Bu anlatılar, insanlığın ortak psikolojik deneyimlerini yansıtarak dinleyicilere karanlıkla yüzleşmenin ışığa ulaşmanın ilk adımı olduğunu hatırlatır. Böylece masallar, nesiller boyu süren bir öğreti aracı olarak insanlığın korkularını aşma ve ideal benliğe ulaşma mücadelesine rehberlik etmeye devam eder.

Extended Abstract

Fairy tales are universal narratives that convey social values, ideals, and basic human emotions such as fear, courage, anger, sadness, love, and happiness in a symbolic language. While fear is seen as a necessary emotion for survival, cowardice is considered as a character weakness caused by excessive and uncontrolled fear. In fairy tales, this situation is reflected by treating cowardice as the opposite of courage and is presented as both an individual weakness and an element of social criticism. Cowardly characters are initially lazy, timid, and inactive, but as they face difficulties, they experience an inner transformation. This transformation takes place when the hero confronts the 'shadow'. While female characters usually take on the role of mobilising the hero, symbolic figures such as giants, dragons, or forty bald heads represent the hero's inner conflicts and social pressures. These figures symbolise physical power and external threats, but the hero overcomes this power by using his intelligence and strategic objects. This emphasises the superiority of intellect over physical force. The hero's transformation is crowned with social acceptance and reward. This process gives the message that courage can be acquired over time. Facing fear reveals the true potential of the individual, while courage and intelligence enable society to progress. Fairy tales convey the universal message to the individual and society that 'overcoming fears is possible through change'. In the psychological dimension, fairy tales shed light on the unconscious processes of human beings. While fear is a natural part of the survival instinct, cowardice is an uncontrollable state of this emotion. The hero's journey symbolises the struggle to take this control. In parallel with Campbell's 'hero's journey' model, the hero's crossing the threshold, passing through tests and transformation reflects a universal human experience. In this process, fear becomes not an obstacle but an opportunity to discover one's potential. In this respect, fairy tales are not only a means of entertainment but also a therapeutic expression of the individual and collective unconscious. In conclusion, the theme of cowardice in fairy tales is a universal expression of the desire to face and overcome human weaknesses. Through symbols, these texts function to analyse the inner conflicts of the individual, reinforce social values, and convey moral lessons. The transformation of cowardly heroes celebrates the triumph not only of personal courage but also of intelligence, strategy, and endurance. By reflecting the common psychological experiences of humanity, these narratives remind listeners that facing the darkness is the first step towards the light. Thus, fairy tales continue to guide humanity's struggle to overcome its fears and reach the ideal self as a teaching tool that lasts for generations.

This study aims to analyse the concepts of fear and cowardice with their psychological, social, and cultural dimensions and to analyse their symbolic representations in Turkish fairy tales in the light of archetypes and Campbell's hero's journey theory. By adopting a qualitative research method, a textual analysis was made on selected examples from folk tales of the Turkish field; the relationship of the theme of cowardice with individual transformation, social norms, and collective unconscious was examined. The study limited its scope to these examples by focusing on the maturation processes of cowardly heroes in the fairy tale tradition, anima/shadow conflicts, and the functions of symbolic objects. However, the limitations of the study are the lack of a comparative analysis of fairy tales from other cultures and the lack of supporting the theoretical framework with a wider literature. In this context, the article aims to provide insight at both individual and social levels by emphasising how cowardice can be overcome through fairy tales and the transformative power of courage.

Kaynakça

- Alptekin, A. B. (2002). *Taşeli masalları*. Akçağ Yayınları.
- Alsaç, F. (2017). Anadolu masallarında yapı, izlek ve masal kahramanlarının tip yapısı. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Aslan, E. (2001). Masal araştırmaları ve Korkak Ali masalı üzerinde bir değerlendirme. *Millî Folklor*, 7 (52), 33-45.
- Aslan, M. Y. (2024). *Diyarbakır masal anlatma geleneği ve halk masalları*. Akademisyen Yayınevi.
- Başaran, H. A. (2016). Spinoza'da korku duygusu üzerine bir inceleme. *Dört Öge*, 4 (9), 170-190.
- Baydemir, H. (2004). Özbek halk masalları: metin ve inceleme. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Campbell J. (2017). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. İthaki Yayınları.
- Çetinkaya, G. (2017). Türk masallarında korkunun sembolik kodları. *International Journal of Language Academy*, 5(8). DOI Number:<http://dx.doi.org/10.18033/ijla.3828>.
- Eren, M. (2022). Türk ve Slav halk inanışlarında tuz simgeçiliği. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 7, 1-19. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1062027>.
- Erşahin, İ. (2011). *Kahramanmaraş masalları üzerine tip ve motif araştırması*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Güney, E. C. (1992). *Masallar*. Kültür Bakanlığı.
- Günay, U. (2011). *Elâzığ masalları ve Propp metodu*. Akçağ Yayınları.
- Helimoğlu Yavuz, M. (2009). *Masallar ve eğitimsel işlevleri*. Cumhuriyet Kitapları.
- Jung, C. G. (2009). *Dört arketip*. (Z. Aksu Yılmaz, Çev.). Metis Yayınları.
- Koçak, A. & Otyakmaz Aydın, H. (2023). Madde ve mana kabı olarak yumurtanın sembolik yorumları üzerine bir inceleme. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 16, 222-241. <https://doi.org/10.46250/kulturder.1323094>.

- Mish, F. C. (1998). Merriam webster's colleigate Dictionary. Springfield, MA: Merriam Webster Press.
- Önal, M. N. (2011). Muğla masalları. Muğla Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, S. D. (2019). Türk Halk Anlatılarında Dev. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pearson, C. (2010). İçimizdeki kahraman. (S. Ayanbaşı, Çev.). Akaşa Yayınları.
- Salman, A. (2017). *Acının kaynakları: Korku, açgözlülük, suçluluk, kandırma, ihanet ve intikam*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*. Akçağ Yayınları.
- Şimşek, E., ve Şenocak, E. (2009). İbn Sina hikâyelerinin arketipsel tahlili. *Millî Folklor*, 10 (82), 110-121.
- Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova masallarında motif ve tip araştırması III*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

İnternet Kaynakları

<https://www.nevzattarhan.com/bazi-korkular-genetik.html> [Erişim Tarihi: 27.11.2024].

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0